

اقدامات اولیه در برخورد با گزیدگی ها (عقرب، زنبور، مار، دراکولا، حشرات)

الف_ عقرب گزیدگی:

بیش از ۶۵۰ گونه عقرب در جهان وجود دارد که تنها ۵۰ گونه آنها برای انسان خطرناک می باشند.
خطرناکترین عقربی که در ایران وجود دارد در استان خوزستان و با نام محلی گاردیم یا گادیم می باشد.

علایم عقرب گزیدگی:

اثرات سمی ناشی از گزش عقرب معمولاً در بزرگسالان ملایم است و شرایط حاد بیشتر در کودکان بروز می نماید.
تورم عموماً محدود به ناحیه گزش است و احساس بی حسی و سوزش در ناحیه گزش برای ۴ تا ۶ ساعت بوجود می آید و معمولاً پس از ۲۴ ساعت بهبود می یابد. یک گزش عقرب می تواند منجر به بروز درد متوسط تا شدید در ناحیه گزش شود، سم عقرب از نوع سم عصبی است و سبب انقباضات مداوم عضلانی می شود. در بزرگسالان گزش عقرب منجر به درد محدود به ناحیه گزش می گردد که پس از چند ساعت تا چند روز بر طرف می شود.
تپش قلب و افزایش فشار خون از عواقب معمول گزش عقرب است. اختلال در عملکرد اعصاب ناحیه سر، منجر به از دست دادن کنترل عضلات حلق و اختلال عضلات اسکلتی منجر به انقباضات عضله زبان می شود. دوبینی، لکنت زبان، گشادی مردمک ها و افزایش ترشح بزاق و ترشحات ریوی و تعریق از دیگر عوارض عقرب گزیدگی است.
اما علائم تهدیدکننده حیات و حوادث منجر به مرگ به ندرت و آن هم بیشتر در کودکان رخ می دهد. در کودکان ممکن است متعاقب درد در ناحیه گزش، بی قراری، حرکات غیر ارادی چشمها و ترشح بزاق بروز نماید. یکی از علایم شایع عقرب گزیدگی در کودکان افزایش دمای بدن می باشد. تنگی نفس و کم شدن اکسیژن در موارد حاد خصوصاً در کودکان را باید دقیقاً کنترل نمود. تهوع، استفراغ، مشکل در بلع در کودکان، احساس سوزن سوزن شدن در ناحیه گزش نیز ممکن است بروز نماید.

درمان عقرب گزیدگی:

به دلیل جذب سریع زهر و حجم کم آن، نیازی به تخلیه محل گزش وجود ندارد. کنترل مجاری هوایی، کنترل درد، اضطراب و اختلالات حرکتی مصدوم از جمله اقدامات کمکی می باشد. ضمناً پادزهر عقرب گزیدگی در درمانگاههای محلی موجود است که باید سریعاً تزریق شود. تجویز آرام بخش هم می تواند به مصدومین کمک کند.

در بزرگسالان درد و بیحسی ناحیه تزریق پس از ۲۴ ساعت برطرف می شود ولی علایم عصبی و عضلات اسکلتی ممکن است زمان بیشتری به طول انجامد. چنین علایمی یک ساعت پس از تزریق پادزهر برطرف می شود ولی ممکن است درد تا ۲۴ ساعت ادامه داشته باشد.

ب- زنبور گزیدگی:

گزش زنبورها مخصوصاً زنبورهای وحشی، بدون توجه به ظاهر آن، می توانند خطر جدی برای فرد ایجاد کنند. زنبور گزیدگی ممکن است در اثر نیش انواع زنبور مانند زنبور عسل و زنبور سرخ بروز نماید. نیش زنبور عسل ماده، به کیسه محتوی زهر متصل است و پس از گزش در زخم باقی می ماند و محتویات کیسه زهر به زخم منتقل می شود. بنابراین برداشتن نیش از روی زخم در اسرع وقت جهت جلوگیری از ورود بیشتر سم به زخم ضروری است. علائم معمولاً در عرض چند ساعت ناپدید می شود. اگر فرد زنبور گزیده مشکلی در تنفس داشتید و یا تورم شدید و سریع رخ داد باید به پزشک مراجعه شود.

اگر هیچیک از این علائم برای فرد زنبور گزیده ایجاد نشد تنها کاری که ما می توانیم انجام دهیم این است که ابتدا از نزدیک محل گزیدگی را بررسی کنیم. اگر نیش هنوز در سطح باقی است می توانیم آن را با یک موچین یا انبر از سطح پوست بیرون بکشیم. باید مراقب باشیم که کیسه زهر را فشار ندهیم زیرا ممکن است باقی سم وارد بدن شود.

بعد از آن می توانیم محل را با آب سرد همراه با بیکربنات سدیم (محلول جوش شیرین) کمپرس کنیم.

ممکن است گزیدگی در داخل دهان یا گلو صورت گیرد و این مسئله خطرناک است چون بافتهای گلو و دهان بافتهای شلی هستند و خیلی سریع ورم می کنند و ممکن است باعث اختلال تنفسی شوند.

زنبورها و زنبورهای سرخ بطور مکرر نیش می زنند و محل گزش آنها به سادگی عفونی می شود. ممکن است در محل گزش یک زخم دردناک ایجاد شود ولی واکنش های حساسیتی شدید نیز در برخی افراد رخ می دهد. چنانچه گزش زنبور در نقاط مختلف و آن هم در ناحیه گردن و سر بروز نماید، جدی تر است و می تواند تهدید کننده زندگی باشد.

علائم زنبور گزیدگی:

علائمی که زنبور گزیدگی می تواند ایجاد کند عبارتند از:

درد و تورم ناگهانی در محل گزش و قرمزی در مرکز تورم. البته بعضی از افراد به هر نوع سمی حساسیت دارند و واکنش آلرژیک بسیار شدیدی می توانند به سم زنبور نشان دهند و اصطلاحاً شوک آنافیلاتیک در آنها ایجاد می شود که در این موارد به اقدامات سریع و فوری نیاز داریم.

درمان زنبور گزیدگی:

در مورد نیش زنبور عسل، برداشتن سریع نیش از روی زخم، جهت جلوگیری از ورود بیشتر سم به زخم ضروری است. علائم معمولاً در عرض چند ساعت ناپدید می شود. اگر فرد زنبورگزیده مشکل تنفسی داشت و یا تورم شدید و سریع در محل گزش بروز کرد، باید به پزشک مراجعه نماید.

باید محل گزش را با آب و صابون بشوئیم.

روی محل گزش کمپرس سرد یا کیسه محتوی یخ قرار دهید و به طور متوالی هر ۱۵ دقیقه یکبار کیسه یخ را از روی پوست برداریم.

از قراردادن مستقیم یخ روی پوست و از گرم کردن موضع باید اجتناب نمود.

محل را با آب سرد همراه با بیکربنات سدیم (محلول جوش شیرین) کمپرس کنیم.

ممکن است گزیدگی در داخل دهان یا گلو صورت گیرد برای این کار سریعاً داخل دهان را با آب سرد و بیکربنات سدیم شستشو می دهیم و مریض را به اورژانس بیمارستان منتقل می کنیم.

ج_ حشره "دراکولا" و یا "بند" (Paederus Blister Beetles)

این حشرات نارنجی با سر، شکم و انتهای تیره، ظاهری شبیه مورچه و علاقه فراوانی به رطوبت دارند و در واقع نوعی سوسک (شبیه به مورچه) هستند که در مناطق شمال و در فصل تابستان که رطوبت و جمعیت بالاست، خطر در معرض این حشره قرار گرفتن بالاتر است. راه رفتن آن بر روی پوست باعث زخمهای بسیار عمیق و دردناک می گردد. این حشره به سلطان حشرات مناطق گرم و مرطوب معروف است به واسطه سمی که در بدن خود دارد فاقد دشمن طبیعی است و حتی پرندگان نیز از خوردن آن خودداری می کنند. این حشره به محض تحریک با ترشح سم بر پوست بدن انسان باعث بروز تاول های شدیدی همراه با درد، سوزش و خارش می شود. بهبود تاول های ناشی از سم این حشره، درمان خاصی ندارد و تنها باید با مواد ضدعفونی کننده، زمان بهبود ۱۰ روزه آن را تحمل کرد.

این حشرات معمولاً بیشتر فعالیتشان در هنگام غروب آفتاب رخ می دهد چراکه از نور آفتاب گریزانند و علاقه فراوانی به منابع نور مصنوعی مانند لامپهای مهتابی و نورهای فلورسنت دارند. بنابراین غروب روزهای تابستان این موجودات به سمت نور لامپهای خانگی می آیند و در تماس با انسان قرار می گیرند.

به دلیل اینکه بال رویی این حشره کوتاه و شبیه شل دراکولا، قرمز رنگ است مردم در گیلان به آن دراکولا و در مازندران به آن بند می گویند اما نام علمی آن پدروس (Paederus) است.

علائم تماس با حشره دراکولا یا بند:

دراکولاها نه نیش می زنند و نه گاز می گیرند بلکه این موجودات ترکیبات سمی و محرکی به نام پدیرین ترشح می کند که باعث ایجاد زخمهای پوستی و چشمی می شود. پدیرین یک ماده سمی است که باعث ایجاد صدمات بافتی، نکروز و تاول می شود. این سم اگر در تماس با پوست بدن قرار گیرد لایه سطحی پوست را تخریب می کند. علائم این تخریب به صورت قرمز شدن موضعی، جوشهای کوچک همراه با خارش و در انتها ورقه ورقه شدن و پوسته پوسته شدن پوست می باشد که هیچ درمان قطعی برای آن وجود ندارد و عارضه بعد از مدتی خود به خود خوب می شود. التهاب پوستی ایجاد شده به صورت ناگهانی ظاهر می شود و له شدن حشره روی پوست و یا خاراندن پوست ناحیه سبب انتشار سم و تشدید زخمهای روی پوست خواهد شد.

سم پدربین در صورت تماس با چشم باعث ایجاد التهاب ملنحه چشم شده و در موارد نادری ممکن است باعث کوری شود. واکنشها در آغاز به صورت کهیر است که پوشیده از تاولهای کوچک و جدا از هم می باشد.

محل آسیب دیده دردناک بوده و طی ۱۰ تا ۱۲ روز زخمها حالت دلمه پیدا می کنند که به تدریج از بین رفته و یک ناحیه تیره بر جای می ماند که ممکن است هفته ها یا ماهها باقی بماند و سپس از بین برود.

اقدامات اولیه در تماس با حشره دراکولا یا بند:

تنها کاری که می توان برای تخفیف عارضه انجام داد و طول دوره عارضه را کم کرد این است که اگر ما در ساعات ابتدایی ایجاد عارضه، متوجه آن شویم و با آب و صابون معمولی محل عارضه را شستشو دهیم. تکرار این عمل در بهبود زخمها بسیار مفید می باشد. گرچه این ، شدت علائم و طول آنها کاهش چشمگیری پیدا خواهد کرد. از طرف

دیگر با تمیز نگه داشتن محل عارضه می توان از بروز مشکلات ثانویه از جمله عفونتهای باکتریایی جلوگیری کرد همچنین هرچه پوست مرطوبتر باشد شدت عارضه بیشتر است.

هیچ پادزهر اختصاصی وجود ندارد. تجویز آنتی هیستامین ها و کورتون ها، تغییر خاصی در روند درمان بیمار ندارد. باید مراقب بود تا زخم دچار عفونت ثانویه نشود.

به طور تجربی استعمال الکل سفید بر روی موضع آلوده به سم حشره و یا بر روی زخمها می تواند در کاهش علایم موثر باشد.

پیشگیری از گزش حشرات:

با رعایت چند نکته ساده می توانیم از خودمان در برابر گزش حشرات محافظت کنیم. قسمت عمده ای از این نکات روش های فیزیکی هستند یعنی روش هایی که در مواجهه ما و کودکانمان با حشرات جلوگیری می کند. مانند نصب توری به پنجره ها، پوشیدن لباس های محافظت کننده و ترک کردن محل.

حشرات داخل ساختمان ها و اتاق ها با استفاده دائمی از حشره کش هایی که به صورت اسپری وجود دارند یا مواد حشره کش از بین می روند.

نگهداری حیوانات خانگی باعث تجمع بیشتر حشرات می‌شود. باید توجه داشت حشرات ممکن است روی پوست این حیوانات بنشینند و بعد بلند شده، روی پوست بدن ما بنشینند و نیش بزنند بنابراین لازم است نگهداری حیوانات اهلی توام با رعایت بهداشت حیوان باشد.

اگر در محل زندگی درختان زیادی وجود دارد باید برای پنجره‌های خانه از توری استفاده شود و در پارک‌ها از آویختن لباس‌ها روی درخت خودداری شود.

در مناطقی که حشرات زیاد وجود دارد، بهتر است روی پوست بدن مخصوصاً بدن کودک داروهایی مالید که حشرات را از کودک دور کند. اما باید توجه کنید استفاده دائم از این مواد سبب حساسیت بیشتر نشود. به هیچ‌وجه کندوی زنبور عسل را دستکاری و زنبورها را تحریک نکنید.

اگر زنبور در نزدیکی خود دیدید به جای نابود کردن آن با مگس‌کش، موقتا آن منطقه را ترک کنید.

از پوشیدن لباس‌هایی با رنگ روشن و استفاده از عطرهاى تند در مناطقی که حشرات زیادی دارند، جدا خودداری کنید؛ زیرا تمام این موارد باعث جذب زنبورها می‌شود. در محیط‌های باز، پیراهن آستین بلند و شلوار بلند به تن کودکان کنید. اگر سابقه واکنش حساسیتی شدید به نیش زنبور دارید، با پزشک خود برای مقابله با آن مشورت کنید.

مارگزیدگی:

بیش از ۳۰۰۰ نوع مار در سراسر دنیا وجود دارد که فقط ۲۰۰ نوع از آنها سمی هستند.

مارهای سمی به دو گروه عمده تقسیم می‌شوند: مرجانها (مار مرجان و مار کبری) و افعی‌ها (مار افعی و مار زنگی) مارهای افعی عامل بیش از ۹۰ درصد مارگزیدگیهای سمی می‌باشند و در بین آنها مار زنگی از همه خطرناکتر است.

انواع افعی‌های ایران:

- افعی شاخدار، بیشتر در نواحی مرکزی، شرقی و جنوبی ایران

- مار شاخدار، در نواحی شرقی و مرکزی و استانهای کرمان و فارس

- افعی پلنگی، در نواحی شرقی و مرکزی و استانهای کرمان و فارس

- مار جعفری، در نواحی شرقی و مرکزی

- افعی زنجانی

- افعی قفقازی

- افعی البرزی، در نواحی البرز و مرکزی ایران

خصوصیات مارهای سمی:

سر مارهای سمی مثلی شکل است، برخلاف مارهای غیرسمی که سر به صورت نیمه بیضوی است. مارهای سمی دارای مردمک بیضی شکل بوده در حالیکه مردمک مارهای غیرسمی گرد است. (به استثنای مار مرجان) معمولاً در انتهای دم مارهای سمی یک ردیف فلس وجود دارد، در حالیکه در مارهای غیرسمی تعداد ردیف های فلس ها ۲ یا بیشتر است.

مارهای سمی دارای Fang در محوطه دهانی می باشند که در واقع نوعی دندان تخصص یافته می باشد. و به عنوان ابزار تزریق زهر در مار محسوب می شوند بنابراین محل گزش مارهای سمی با دو سوراخ در محل گزش مشخص می شود، در مارهای غیرسمی محل گزش بصورت دو ردیف سوراخ هلال شکل معینی می شود.

پیشگیری از مارگزیدگی:

مراقب جایی که پای خود را قرار می دهید، جایی که دست خود را قرار می دهید و جایی که در آن مکان بازی می کنید و یا می نشینید باشید و در مناطق مارخیز بیش از پیش مراقب کودکان خود باشید.

مارها معمولاً در فصل بهار، تابستان و پاییز در مکانهای سایه دار و خنک و در فصل زمستان در مکانهایی مانند درون غارها و تونل معادن زندگی می کنند 72%. از مارگزیدگی ها در در تاریکی (نیم ساعت قبل از غروب آفتاب تا ۲ ساعت بعد از آن) رخ می دهد. هیچگاه تلاشی برای به دام انداختن مارها و یا تخریب لانه آنها انجام ندهید.

معمولاً ۹۵٪ از مارگزیدگی ها به دلیل بی دقتی در حین نقل و انتقال مار سمی و ۵٪ آن به صورت اتفاقی رخ می دهد.

علامت گزیدگی افعی ها:

- درد و حساسیت در محل گزش به صورت دردهای تیز و سوزاننده که در عرض ۵ تا ۱۰ دقیقه بعد از گزش ظاهر می شود.

- تورم در محل گزیدگی (۳۰ دقیقه) ۴ ساعت بعد از گزش ایجاد می شود. و ممکن است در عرض ۱۲-۲۴ ساعت افزایش یافته و کل اندام مبتلا را درگیر نماید.

- تاول و وزیکول (در طی ۲۴-۳۶ ساعت پس از گزیدگی تاول های کوچک ممکن است در محل ایجاد شوند).

- تهوع و استفراغ

- بی حسی (پارستزی) در اطراف دهان، صورت و پوست سر و گز گز نوک انگشتان

- تب، لرز

- تعریق، ضعف بی حالی

- سرگیجه و حتی سنکوپ

- اختلالات انعقادی خون: یکی از مشخص ترین و مهم ترین علایم و نشانه های گزیدگی با افعی ها بوده و به صورت خونریزی از بینی، وجود خون در خلط، خون در ادرار، خون در مدفوع، خونریزی در شکم و داخل چشم و مغز بروز می نماید.

- کاهش سطح هوشیاری و شوک قلبی - عروقی

اقدامات خارج از بیمارستان:

گزش همه افعی ها با خطر جدی همراه است در اسرع وقت به دنبال مراقبت های پزشکی باشید.

- دور کردن مصدوم از محل حادثه (جهت جلوگیری از حمله مجدد مار)

- همه لباسهای سفت، کفش و جواهرات را از دست و پای بیمار خارج کنید.

- فعالیت فیزیکی بیمار را محدود و کم کنید.

- آرام باشید و بیمار را نیز آرام کنید و از حرکات بیش از حد او جلوگیری نمایید.

- اگر زمان دارید زخم را با آب و صابون بشویید.

- عضو را باید بی حرکت و هم سطح یا کمی پایین تر از سطح قلب نگه داشت.

- بستن گارو در محل بالای گزیدگی بویژه اگر محل گزیدگی در دست ها یا پاها باشد. قابل ذکر است بستن گارو نباید آنقدر سفت باشد که جریان خون اندام را مختل کند.

- خودداری از سرد کردن و کمپرس کردن عضو با آب سرد یا یخ (این کار ممکن است منجر به قطع عضو بیمار شود).

- بیمار را در اسرع وقت به بیمارستان برسانید. بهترین درمان برای مارگزیده رساندن وی به مراکز درمانی است.

- لطفاً زمان را با تلاش برای کشتن و یا گرفتن مار از دست ندهید.

-علائم واکنش های حساسیتی شدید مانند عطسه، مشکل در تنفس یا تورم سریع و شدید، درد شکم، تهوع، سرگیجه، درد قفسه سینه، خرخر صدا و کبود شدن لبها از جمله مواردی هستند که سریعاً باید به اورژانس مراجعه شود.

-کودکان زیر سه سال، بیماران قلبی، دیابتی، افراد مسن و معلولین حرکتی و بیماران مبتلا به آلرژی در معرض خر بالای حساسیت می باشند. گزش متعدد در ناحیه سر و گردن خطرناک تر می باشد. بهتر است در این موارد سریعاً به اورژانس مراجعه شود.

-بیمار را برای چند روز از نظر درد تشدید درد یا باقی ماندن تورم یا علائم شبیه آنفولانزا و یا تب تحت نظر قرار دهید و در صورت بروز این علائم سریعاً به پزشک مراجعه نمایید.

-درمان انتخابی پس از رسیدن به بیمارستان تجویز پادزهر تا ۴ ساعت اول پس از گزش می باشد. تا ۲۴ ساعت پس از گزیدگی هم پادزهر قابل استفاده است. ممکن است آنتی بوتیک و واکسن کزاز هم تزریق شود.

-علائم گزیدگی با مار کبری و مار مرجان

افتادگی پلک ها، خواب آلودگی، ضعف عضلانی، فلج، اختلال تکلم و تنفس، آبریزش از دهان، استفراغ و تهوع

-علائم گزیدگی با مار آبی (دریایی)

درد عضلانی و تغییر رنگ ادرار به رنگ قهوه ای یا سیاه به علت تخریب عضله رسوب میوگلوبین در ادرار